

Határzárral kapcsolatos bűncselekmények az új Büntetőeljárási törvény koncepciója tükrében

I. BEVEZETÉS

„Az emberi vándorlás napjaink egyik kiemelt kérdésköre, politikai vitatémája szerte Európában, illetve hazánkban”.^[1] Ezek a viták nemcsak idegenrendészeti, vagy humanitárius jellegűek, hanem immáron büntetőjogi jellegűek is, tekintettel arra, hogy az egyes államok a határok illegális átlépését kriminalizálták. A magyar törvényhozás a bevándorlási hullám tömegessé válása okán három új büntetőjogi tényállást emelt be a Büntető Törvénykönyvbe, melyek egyfajta (büntető)jogi határzár kialakítását célozták.

Azonban a tényállások új eljárásrend kialakítását is igényelték a jogalkotótól, tekintettel egyrészt a bűncselekményekben, másrészt pedig az elkövetők személyében rejlő specialitásra és az ezen bűnelkövetőkkel szembeni speciális anyagi és eljárási célok megvalósítására. A 2015. szeptember 15-ei hatályba lépéssel, a tömeges bevándorlással kapcsolatos védelmi intézkedések részeként a jogalkotó új külön eljárással egészítette ki a Büntetőeljárási törvény (a továbbiakban: Be.) rendelkezéseit, amely beilleszthető a jogalkotó elmúlt időszakban követett azon jogpolitikai megfontolásába, hogy az egyszerűsítés és a gyorsítás jegyében újabb és újabb külön eljárásokat emeljen be a büntető eljárásjog rendszerébe.^[2] Az említett szabályoknak a külön eljárások közötti rendszertani elhelyezésének indoka elsősorban az ügyek tárgyában rejlő specialitás, hiszen ezen eljárásjogi rendelkezéseket csak az ugyanezen a napon hatályba lépett Büntető Törvénykönyvet (a továbbiakban: Btk.) is érintő módosítással bevezetett új „határvédelmi bűncselekményekkel” összefüggésben kell alkalmazni.

Érthető, hogy a jogalkotó a fizikai határzár kialakítása mellett egyfajta garanciaként „jogi értelemben vett határzárát” is ki akart alakítani, azonban a hatályba léptetett rendelkezések több ponton nemcsak az eljárási jog, hanem az anyagi jog terepén belül is olyan anomáliákat eredményeznek, melyek feloldása már a jelenleg hatályos Be.-ben

[1] Hautzinger, 2016, 7.

[2] Az egyszerűsítés irányába való törekvéssel kapcsolatosan lásd Elek, 2015, 17.

is – a kodifikációs folyamattal érintett új eljárási törvényben azonban feltétlenül – elengedhetetlen.

A Büntetőeljárás törvény egyike azon jogszabályainknak, mely a legalapvetőbb jogaink korlátozása mellett képes befolyásolni mindennapi életünket. Egy-egy jogintézmény következetlen, vagy éppen alapjogokat is sértő, az eljárási kódex koherenciáját is megtörő módon történő megfogalmazása pedig közel sem egyeztethető össze a jogállami demokratikus keretekkel.^[3] „A büntetőeljárás során az egyes műveletek csak garanciális korlátok között végezhetőek.”^[4] A Kormány 2015. február 11. napján fogadta el az új büntetőeljárás törvény koncepcióját, melynek irányelvei a következő kifejezésekkel összegezhetőek: „hatékony-ság, gyorsaság, egyszerűség, korszerűség, koherencia és célszerűség”.^[5] Az új Btk-val megindított büntetőjogi reform második lépéseként a jelenlegi kormányzati célkitűzés az, hogy az egységében „megbomlott”^[6] hatályos büntetőeljárás törvényt egy, a jogállami elvárásoknak megfelelő, a gyakorlati problémákra hatékonyan reagálni képes perjogi kódex váltsa fel. A kodifikációs folyamat most érkezett el azon pontjához, hogy a Bizottság – az egyelőre még a Kormány hivatalos álláspontjának nem tekinthető – első normaszöveg javaslatot megküldte az egyes hivatásrendeknek egy szakmai konzultáció elindítása érdekében (a továbbiakban a tanulmány során: Koncepció). Jelen tanulmány célja – beillesztve azt azon tanulmányok sorába,^[7] melyek az új Be. kodifikációs munkálatait segítő szándékkal kerültek megírásra – annak feltárása, hogy a Koncepcióban a fentebb jelzett, és a hatályos eljárási törvényben tetten érhető anomáliák mennyiben kerültek korrekcióra, illetve a Koncepció határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti külön eljárási szabályainak kritikai elemzése.

II. AZ ELJÁRÁSI SZABÁLYOK SZEMÉLYI ÉS TÁRGYI HATÁLYA

A határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti eljárási szabályok tárgyi hatálya alá azok a deliktumok tartoznak, amelyek rendszertani szempontból az eljárási szabályok külön eljárási formában történő szabályozását indokolják. A jelenleg hatályos Be. 542/D. §-a értelmében ezek a bűncselekmények a következők: határozár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), határozár megrongálása (Btk. 352/B. §),

[3] Bartkó, 2015a, 47.

[4] Farkas, 2015, 76.

[5] Miskolczi, 2015, 30.

[6] Miskolczi, 2015, 30.

[7] A szerző ezen tanulmányai a következők: (1) A védelem által felkért szakértő perjogi helyzete a büntetőeljárásban *Jog, Állam, Politika*, 4. évf. 4. 2012, 113–123.; (2) Anomáliák a tanú kihallgatására vonatkozó büntető eljárásjogi rendelkezések rendszerében *Jog, Állam, Politika*, 7. évf. 4. 2015, 47–57.; (3) *The principle of fair trial with special reference to the temporal scope of the Hungarian Act of Criminal Procedure*, Bratislava Legal Forum 2015. (szerk: Daniela Cickánová, Ivana Hopcová, Vladislav Micátek) 572–575.

határárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §). A külön eljárási szabályok tárgyi hatályát a Konceptió is ezzel egyezően rögzíti a 927. § szabályai között. Ebből az is következik, hogy az ezen bűncselekményt elkövető személyek tartoznak a külön eljárás személyi hatálya alá. Ezen egyszerű megállapítások mentén azonban eljutunk a gyakorlati anomáliákhoz.

Az elsődleges probléma a terhelt személyét érintően érhető tetten, tekintettel arra, hogy a nevezett bűncselekmények elkövetője fogalmilag bárki lehet, hiszen ezen cselekmények, kiemelten a határárral kapcsolatos építési munka akadályozása és a határárral megromlása *delictum commune*-nak minősülnek. Mint tudható, a jelenleg ún. fizikai határárral érintett területek egyike sem „belső határ”, azaz nem schengeni határ, így mint külső határok tekintetében az átlépés szabályozott. Az államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX. tv. 11. §-a értelmében a magyar államhatárt nemzetközi szerződésben, valamint törvényben meghatározott feltételek mellett a forgalom számára megnyitott határátlépési pontokon, vagy határátkelőhelyen lehet ellenőrzés mellett átlépni.^[8] Ebből az is következik, hogy bárki, aki nem az arra kijelölt helyeken – tehát például a megbontott fizikai határárron keresztül –, illetve a „létesítményen keresztül jutva, azt kijátszva”^[9] lép be Magyarország területére, az jogosulatlanul lép be az országba. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert ilyen személy nemcsak migráns – illetve, ahogyan Hautzinger Zoltán fogalmaz, „idegen” – lehet, azaz a magyar államhatárt jogellenesen átlépni, a fizikai határárral megromlani, építését akadályozni nemcsak a jelenlegi „bevándorlási hullám alanyai” követhetik el. Nevezett bűncselekmények elkövetője bárki lehet, legyen az magyar, vagy más uniós állampolgár (utóbbiak főként a rongálási és az építési munka akadályozására irányuló tevékenységükkel), vagy olyan harmadik országbeli állampolgár, aki nem tekinthető a jelenlegi folyamatok tükrében migránsnak. Azonban, ha átfogóan tekintünk az eljárásjogi rendelkezésekre, akkor azokból pont az látható, hogy a jogalkotó kifejezetten a migrációs nyomás megfékezése érdekében, illetve kifejezetten az annak keretei között, illetve azt mintegy kihasználva Magyarország területére illegálisan belépni szándékozó személyekre alkotta meg ezeket a rendelkezéseket. Azokat tehát nem a fentebb említett – egyébként az anyagi jogi szabályokból következő bővebb – elkövetői körre kívánta alkalmazni. Az anomáliát pedig elsődlegesen éppen ez adja, részben anyagi jogi, részben pedig eljárásjogi szempontból. Témánk szempontjából ez utóbbival foglalkozunk.

[8] A törvény 11. §-a pontosan a következők szerint fogalmaz: „az államhatárt nemzetközi szerződésben és törvényben meghatározott feltételekkel - ha nemzetközi szerződés vagy az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa kivételt nem tesz - a forgalom számára megnyitott, a forgalom jellegének megfelelő közúti, vasúti, vízi, vagy légi határátkelőhelyen vagy határátlépési ponton, ellenőrzés mellett szabad átlépni.”

[9] Lásd a 2015. évi CXL. tv.-nek a 31. §-hoz illesztett jogalkotói indokolását.

Eljárásjogi szempontból problematikus, ha a nevezett bűncselekmények valamelyikét olyan a „migrációs hullámhoz nem tartozó” személy követi el, akivel szemben az elkövetés körülményei, elkövetett bűncselekmény tárgyi súlya, illetve a személyi körülmények okán indokolt a személyi szabadságot elvonó, vagy korlátozó kényszerintézkedés alkalmazása, hiszen esetében a jelenleg hatályos Be. 542/H. §-a^[10] alapján – tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben – elsődlegesen házi őrizetet kell alkalmazni, amely a végrehajtási helye esetében is, teljesen indokolatlanul, az általános szabályoktól eltérő. Ezen utóbbi problémával kapcsolatban a Konceptióban már látunk elmozdulást az anomália feloldása irányába, tekintettel arra, hogy a Konceptió 934. §-a házi őrizet esetében a magyar állampolgárságú, valamint a Magyarországon bejelentett lakóhellyel, vagy tartózkodási hellyel rendelkező terhelt esetében biztosítja az eljáró bíróság számára a jogot az elhelyezés tekintetében az ezen fejezetben irányadó általános végrehajtási helytől – külön törvény szerinti közösségi szállás, vagy befogadó állomás – való eltérésre.

Szintén lényeges előrelépés, hogy a Konceptió 933–935. §-ai a három súlyos személyi szabadságot elvonó, korlátozó kényszerintézkedés, azaz a bűnügyi őrizet, az előzetes letartóztatás, valamint a házi őrizet tekintetében nem teszik általánosan kötelezővé valamennyi, a külön eljárás hatálya alá kerülő terhelt esetében a külön törvény szerinti őrzött közösségi szálláson, vagy befogadó állomáson történő végrehajtást. A személyi szabadságot elvonó, illetve korlátozó kényszerintézkedés alkalmazásával összefüggésben ugyanakkor anomáliát eredményező szabály a Konceptió 932. §-a, mely szerint azok elrendelése és végrehajtása során külön is figyelni kell arra, hogy a 18. életévét be nem töltött személyek érdekei, a családi egységhez fűződő érdekük ne sérüljön. Természetesen emberi jogi oldalról érthető, és indokolható a fentebb említett szabály, azonban az állam bűnüldözési érdeke, illetve a büntetőeljárás sikeressége szempontjából már kevésbé. Nevezett személyek ugyanis éppúgy elkövetői a gyakorlatban a külön eljárás tárgyi hatálya alá helyezett bűncselekményeknek, mi több, adott esetben nem kizárt az azzal összefüggésben elkövetett bűncselekményben való részvételük sem. A Bvtv.^[11] 391. § (1) bekezdése alapján ugyanakkor előzetes letartóztatás végrehajtása során nemcsak a férfiakat a nőktől, illetve erre irányuló rendelkezés esetén az ugyanazon ügyben fogva tartottakat egymástól, hanem a fiatalokat is el kell különíteni a felnőttektől. Azaz jelenleg három elv mentén sem indokolható előzetes letartóztatás vonatkozásában a Konceptió hivatkozott rendelkezése. Minthogy azonban a határozással kapcsolatos bűncselekmények esetén a büntethetőség életkori korhatára 14 év, amennyiben a jogalkotó ezen rendelkezés meghagyása mellett foglal állást, javasoljuk a 18. életév alatti kitétel helyére a 14. életévét be nem töltött kifejezést használni.

[10] Be. 542/H. § (1) bekezdése szerint: „Az 542/D. §-ban meghatározott bűncselekmények miatt indult büntetőügyben, tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben, a kiskorúak érdekeinek fokozott figyelembe vételével, kényszerintézkedésként elsősorban házi őrizetet kell elrendelni [...]”.

[11] 2013. évi CCXL. tv.

Az eljárás tárgyi hatályának jogalkotói meghatározása azonban további gyakorlati, eljárásjogi problémát okozhat. A külön eljárási szabályok ugyanis kizárólag azokban a büntetőeljárásokban alkalmazandók, amelyek a fentebb említett három bűncselekmény valamelyike, vagy akár ezek közül több bűncselekmény miatt vannak folyamatban. Ezen bűncselekményekkel összefüggésben, illetve ahhoz kapcsolódva azonban egyéb kriminális cselekmények (pl. embercsempészás, hivatalos személy elleni erőszak) is elkövethetők, amellyel kapcsolatosan azonban álláspontunk szerint a törvény – ebben a fejezetben – nem tartalmaz iránymutatást az ügyek esetleges egyesítése, illetve elkülönítése tárgyában. Nézetünk szerint a jelenleg hatályos Be. 542/G. § szerinti szabályozás sem erre az esetre született meg. Ez egyrészt egyértelműen következik a jogszabály nyelvtani értelmezéséből, hiszen csak azokra az ügyekre vonatkozóan tartalmaz egyesítésre, illetve elkülönítésre vonatkozó speciális szabályt, amelyek tárgya az említett három határozással kapcsolatos bűncselekmény valamelyike, másrészt egyértelműen következik a szabályt beiktató törvényhez kapcsolt jogalkotói indokolásból is.^[12] Így egy olyan büntető ügyben, ahol a határozással kapcsolatos bűncselekményekkel összefüggésben egyéb büntetőjogi tényállások is a megalapozott gyanú, illetve a vád tárgyát képezik, a jogalkalmazónak kizárólag a Be. 72. §, illetve a Be. 265. § (1) bekezdése mentén van eljárásjogi lehetősége dönteni az egyesítés, elkülönítés tárgyában. Nyilván mind tárgyi, mind pedig személyi összefüggés esetén indokolt az egyesítésről határozni, ugyanakkor ebben az esetben a jelenleg hatályos Be. nem, és majd látni fogjuk, hogy a Koncepció sem ad iránymutatást az alkalmazandó szabályok tekintetében. A kérdés tehát úgy merül fel, hogy egy adott büntetőeljárás a Be. 542/D. §-ban meghatározott bűncselekmények miatt folyamatban lévőknek minősül-e akkor is, ha annak tárgyát nemcsak ilyen bűncselekmény képezi. Nézetünk szerint erre a válasz egyértelműen nemleges, tekintettel arra, hogy ezzel kapcsolatosan semmilyen speciális rendelkezést nem találunk a Be.-ben – eltérően például a katonai büntetőeljárással összefüggésben szabályozott Be. 470. § (2)-(3) bekezdésétől. A jogalkalmazónak ebben az esetben tehát ahhoz, hogy a speciális, az eljárás gyorsítását célzó rendelkezéseket alkalmazni tudja, az ügyeket szükségképpen el kell különítenie egymástól. Ez pedig álláspontunk szerint az elkülönítéssel érintett, azonban nem a határozással kapcsolatos valamely bűncselekmény miatt folyamatban lévő büntetőeljárásban okozhat komoly bizonyítási nehézségeket, főként a személy-bizonyítás terén.

Megjegyezzük, hogy ezzel kapcsolatos a Koncepció sem tartalmaz speciális szabályt. A Koncepció a CXIV. Fejezet rendelkezései között kívánja elhelyezni a külön eljárás szabályait, ugyanakkor sem az egyesítés, sem az elkülönítés tekintetében nem tartalmaz az általánostól (Koncepció szerinti 514. §) eltérő rendelkezést, holott az feltétlenül szükséges lenne, tekintettel arra, hogy az elmúlt időszak

[12] Az indokolás értelmében ez a rendelkezés meg kívánja akadályozni, hogy a rendszerint nagy létszámú, egyszerre elfogott terheltekkel szemben a büntetőeljárás elhúzódhasson.

gyakorlata bebizonyította, hogy nagyon gyakoriak ezen bűncselekmények mellett a nem határozással kapcsolatos bűncselekmények megvalósítása is. Megjegyezzük, hogy a Koncepció maga sem zárja ki ennek az elvi lehetőségét, e körben utalunk a 940. § (1) bekezdésére. Ezért a Be. 470. § (2)-(3) bekezdésében, a katonai büntetőeljárásra vonatkozó speciális normák keretei között elhelyezett szabályhoz hasonló eljárásjogi rendelkezés beiktatását tartjuk szükségesnek a tárgyalat külön eljárás szabályai közé – kiegészítve a soron kívüliséget szabályozó 928. §-t az alábbi új bekezdésekkel:

„928. § (1) A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején, az annak területén elkövetett határozással kapcsolatos bűncselekmény miatt indult büntetőeljárást minden más büntetőeljárást megelőzően kell lefolytatni.

(2) Ha a 927. §-ban meghatározott bűncselekmények miatt indult büntetőügyben a terheltek nagy száma indokolja, az ügyeket el kell különíteni, kivéve, ha ez a tényállás szoros összefüggésére tekintettel nem lehetséges, vagy ha az együttes elbírálás a büntetőeljárás befejezését nem hátráltatja.

(3) A jelen fejezet szerinti eljárás hatálya kiterjed a terhelt által elkövetett valamennyi bűncselekményre, feltéve, hogy azok közül valamelyik a 927. §-ban meghatározott bűncselekmény, és az elkülönítése nem lehetséges.

(4) Több terhelt esetén a jelen fejezet rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell, ha a terheltek valamelyikének cselekménye a 927. §-ban meghatározott bűncselekmény és az eljárás elkülönítése – tekintettel a tényállás szoros összefüggésére – nem lehetséges.”

III. A KIZÁRÓLAGOS ILLETÉKESSÉG PROBLÉMÁJA

A Be. 17. § (6)-(6a) bekezdése alapján a jelenleg hatályos szabályok tulajdonképpen a kiépített fizikai határozással érintett területekhez igazodnak, mely szerint a határozással kapcsolatos bűncselekmények elbírálására – attól függően, hogy a határozat mely részén kerül az elkövetésre – a Szegedi Járásbíróságnak és Törvényszéknek, a Pécsi Járásbíróságnak, illetve a Pécsi Törvényszéknek, valamint a Zalaegerszegi Járásbíróságnak és Törvényszéknek van kizárólagos illetékessége. Ezen szabályok eredményeképpen a jelzett bíróságokon az elmúlt időszakban jelentősen megnőtt büntető ügyszakban az ilyen jellegű ügyek száma.^[13] A kizárólagos illetékesség azonban nemcsak megnövelte a kijelölt bíróságok ügyforgalmát, hanem számtalan probléma forrása is lehet. Így például a kizárólagosság – elsősorban a gyorsaság és a költséghatékonyság elvét tekintve – indokolatlannak tekinthető, amennyiben nevezett bűncselekményeket nem a migrációs hullám „tagja”, azaz hazánkban tartózkodási, vagy lakóhellyel nem rendelkező külföldi,

[13] Csak a Szegedi Járásbíróság 2015. szeptember 15. és 2016. március 31. napja között 2386 ügyben hozott gyorsított eljárásban ítéletet. Az adat tekintetében vö. Hautzinger, 2016, 111-112.

hanem magyar, vagy olyan külföldi állampolgárságú személy követi el, aki rendelkezik hazánkban lakó-, vagy tartózkodási hellyel. Ezt felismerve a Koncepció szakít – álláspontunk szerint helyesen – a jelenlegi illetékességi szabályokkal, és a 930. § (3) bekezdésben önálló illetékességi okként kezeli a lakóhelyet, illetve a tartózkodási helyet, valamint a fogva tartási helyet egyaránt, feltéve, hogy az ügyész az ezen illetékességi okok által kijelölt bíróságon emel vádat. Ezeknek értelemszerűen a fentebb másodikként említett terhelti kör esetében lesz értelme és jelentősége.

1. A kézbesítésre vonatkozó speciális szabály

Tekintettel arra, hogy a határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti eljárás külön eljárás, így a jogalkotó kizárólag az általánostól eltérő, speciális eljárási rendelkezéseket helyezte el ebben a fejezetben és ezzel a jogtechnikai megoldással a Koncepció sem szakít. Ezen rendszertani megközelítés különösen érdekes helyzetet teremt jelenleg a Be. 542/F. §-a szerinti kézbesítési szabály tekintetében. A jelenleg hatályos előírások szerint ugyanis, ha a határozással kapcsolatosan folyamatban lévő büntetőeljárásban a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik, és Magyarországon sem bejelentett lakóhellyel, sem pedig tartózkodási hellyel nem rendelkezik, a hivatalos iratokat a hatóságoknak kizárólag a védőnek kell kézbesíteni. Álláspontunk szerint jelenleg ezen rendelkezés problematikus, tekintettel arra, hogy a jogalkotó ilyen esetekben a hirdetményi kézbesítés szabályait nem rendeli alkalmazni. Ugyanakkor a jogalkotó éppen azért alkotta meg a határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti külön eljárási szabályokat, hogy az ilyen ügyekben a hatóságok gyorsan és eredményesen tudjanak eljárni. Ehhez pedig elengedhetetlen, hogy a kézbesítés ténye, időpontja felől a hatóság meg tudjon győződni. A jelen szabályozási környezet azonban komoly aggályokat vet fel ebből a szempontból.

A kézbesítés nem más, mint a hatóság hivatalos iratának a címzett felé történő átadása. Mint általában az eljárásjogokban, a büntetőeljárási jogban is számtalan olyan hivatalos irat van, melynek szabályszerű kézbesítéséhez jogkövetkezmények fűződnek, melynek tárgyában a hatóságok a külön eljárásban csak azt követően tudnak majd dönteni, illetve a szükséges intézkedéseket megtenni, amikor a védői kézbesítés szabályszerűségéről és annak időpontjáról meg tudtak győződni, azokról az esetekről már nem is beszélve, ha a védő felé történő kézbesítés (pl. postai) szabályszerűtlen. A rendelkezés ebben a formájában tehát álláspontunk szerint nem szolgálja azt a törvényi indokolásból kitűnő jogpolitikai célt, hogy az ilyen külön eljárások a lehető legrövidebb időn belül befejeződjenek. Éppen ezért szerencsés, hogy a Koncepció ezt a szabályt a külön eljárás normarendszerében már nem szabályozza. Ugyanakkor az ilyen terheltek vonatkozásában a határozással kapcsolatos bűncselekmény miatti büntetőeljárásban éppen a gyorsaság és hatékonyság jogpolitikai céljainak maradéktalan érvényesülése érdekében

az általánostól eltérően javasoljuk szabályozni a hirdetményi kézbesítést, a kifüggesztés idejének lerövidítését, valamint a kifüggesztés helyének hatóságnál való koncentrálását. Nézetünk szerint az alábbi normaszöveggel lenne indokolt kiegészíteni az új törvényben az eljárási rendelkezéseket:

„936. § (2) A 927. §-ban meghatározott bűncselekmények miatt folyamatban lévő büntetőeljárásban az ismeretlen helyen tartózkodó és Magyarországon bejelentett lakóhellyel, vagy tartózkodási hellyel rendelkező terhelt részére kézbesítendő hivatalos iratot hirdetményi úton kell kézbesíteni. A hirdetményt nyolc napra kell kifüggeszteni az azt küldő bíróság, ügyészség, vagy nyomozó hatóság hirdetőtáblájára. Az iratot a hirdetmény kifüggesztésétől számított nyolcadik napon kell kézbesítettnek tekinteni.

(3) A (2) bekezdés szerinti hivatalos iratot a védőnek is kézbesíteni kell.”

2. Az eljárási alapelvek érvényesülése

A jelenleg is hatályos Be. törvényi indokolása szerint a hivatalból való eljárás elve a korszerű büntetőeljárás egyik fontos követelménye, melyben kifejezésre jut az állam azon kötelezettsége, hogy védelmezze állampolgárait, a közrendet és a közbiztonságot, valamint saját intézményrendszerét, létezését.^[14] Ezen lényeges eljárásjogi alapelv szerves része a legalitás elve, amely alapján bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén az államnak érvényesíteni kell büntető igényét, azaz, amennyiben a feltételek fennállnak, a hatóságoknak nemcsak megindítani, de lefolytatni is kötelességük az adott büntetőeljárást. A legalitás és az officialitás elve alól eddig is csak nagyon kevés, és jogpolitikai szempontból indokoltan tekinthető kivételt ismert a jogszabály (pl. a magánindítvány intézménye). A jogalkotó azonban a határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti eljárási szabályoknak a jelenleg hatályos eljárási törvényben történt megalkotása során egy újat is teremtett, tulajdonképpen eljárást megszüntető oknak nyilvánítva az ismeretlen helyre történő távozás esetkörét. A Be. 542/I. §-a alapján a határozással kapcsolatos bármely bűncselekmény miatt folyamatban lévő büntetőeljárást meg kell szüntetni, ha a hazánkban állandó lakóhellyel, vagy tartózkodási hellyel nem rendelkező terhelt ismeretlen helyre távozik. A módosítást tartalmazó 2015. évi CXL. tv.-hez kapcsolt jogalkotói indoklás saját magyarázatot ad erre a rendelkezésre. Az indoklás szerint erre azért van szükség, hogy „az ismeretlen helyre távozó, adott esetben ismeretlen személyazonosságú terhelt esetén ne kerüljön sor felesleges eljárási cselekmények foganatosítására”.

Ezen indoklás több szempontból is kifogásolható. Egyrészt éppen a legalitás elve alapján a büntetőügyben eljáró hatóságok intézkedéseit (pl. vádemelés, ügydöntő határozat meghozatala) nem tartjuk felesleges intézkedéseknek, másrészt a normaszöveg terheltről, nem pedig ismeretlen személyazonosságú

[14] *Büntetőeljárás jog I.*, 2015, 77.

terheltről rendelkezik. Mint tudjuk a terhelt kifejezés egy gyűjtőfogalom, éppúgy jelenti a gyanúsítottat, a vádlottat, valamint az elítéltet. Ha megvizsgáljuk ezeket a perbeli pozíciókat – a terhelti személyazonosság megállapítására irányuló körözés esetét kivéve –, nehezen értelmezhető az „ismeretlen személyazonosság” fogalma. Főként a fejezet szerinti bűncselekmények vonatkozásában, ahol az esetek döntő többségében tettenérésre kerül sor. Álláspontunk szerint az említett rendelkezés nincs összhangban a büntetőeljárás alapelveivel, illetve az eljárási törvény egyéb rendelkezéseivel^[15] sem, ráadásul indokolatlanul tesz különbséget az elkövetett bűncselekmény tárgyára figyelemmel terhelt és terhelt között. Ugyanakkor a jogalkotó a fenti szabály alól jelenleg két kivételt is megállapít. Hangsúlyozzuk, hogy már a főszabály megalkotásával sem értünk egyet, így annak hiányában a kivételek sem értelmezhetők, egy problémára azonban mindenképpen felhívjuk a figyelmet. A Be. 542/I. § (2) bekezdés b) pontja alapján, ha a terhelt tartózkodási helye a másodfokú eljárásban válik ismeretlenné, akkor az eljárást ezen az alapon nem lehet megszüntetni. Ez a rendelkezés két szempontból sem szerencsés. Egyrészt másodfokú bírósági eljárás nemcsak ügydöntő határozattal szemben, hanem nem ügydöntő végzések esetében is elképzelhető, és a jogszabály szövegéből olybá tűnik, hogy az bármely fellebbezési eljárást a kivételek alá helyez úgy, hogy a rendelkezés mögött meghúzódó valódi jogpolitikai indok talán inkább az ügydöntő határozattal szemben bejelentett perorvoslat miatt folyamatban lévő másodfokú eljárásra vonatkozik. Ebből a szempontból tehát kijelenthető, hogy a rendelkezés nem felel meg a jogállamiság és jogbiztonság elvei által támasztott egyértelműség és normavilágosság követelményének.

Másrészt teljességgel érthetetlen, hogy a jogalkotó a jelenleg hatályos eljárási szabályok megalkotása során miért nem számolt akár a harmadfokú eljárás, akár pedig a hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás lehetőségével. Minthogy ezek a rendelkezések hiányoznak a kivételek felsorolása alól, az is elképzelhető, hogy amikor már két fokon is elbírálta a magyar bíróság az adott terhelt büntetőügyét – vagy megismételt eljárásban folyamatban van az ügy a magasabb bírói fórum előtt –, ezt követően meg kell szüntetni a büntetőeljárást. Egy ilyen perjogi szituáció pedig teljességgel összeegyeztethetetlen a magyar büntetőeljárás jogi hagyományokkal, az alapelvekkel. Ugyan a Konceptió 938. §-ában a kivételek a harmadfokú eljárásra vonatkozó rendelkezéssel kiegészülnek, azonban a szabály még ebben a formájában sem felel meg a büntetőeljárásal szemben támasztott alapvető követelményeknek. Azt pedig már csak megemlítjük, hogy az újragondolt megszüntető ok ebben a szabályozási formájában is erősen diszkriminál a terheltek között állampolgárságukra figyelemmel, hiszen a Konceptió 938. § (1) bekezdése a megszüntető okot immáron a Magyarországon bejelentett lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel nem rendelkező nem

[15] Az eljárási törvény az általános eljárási szabályok között elvi éllel rögzíti, hogy a büntetőeljárásnak nem akadályja, ha a terhelt ismeretlen helyen tartózkodik (Be. 73. § /1/ bekezdés).

magyar állampolgár esetében rendeli alkalmazni. Könnyen belátható, hogy nevezett bűncselekmények elkövetője olyan magyar állampolgár is lehet, akinek nincs bejelentett belföldi lakó-, vagy tartózkodási helye.

A fentiek okán azt az álláspontot foglaljuk el változatlanul, hogy a Koncepció 938. §-ának a végleges törvény-javaslatban történő megjelenítése nem indokolt.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJEE) 6. cikk (3) bekezdés a) pontja értelmében minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy a legrövidebb időn belül tájékoztatásak olyan nyelven, amelyet megért, az ellene felhozott vád természetéről és indokairól. Ezen alapvető jog mentén, azt mintegy kiegészítve rendelkezik az eljárási törvényünk is az anyanyelv használatának jogáról és annak különböző tartalmi szintjeiről. Ezek közül az egyik fontos tartalmi elem, hogy ha a büntetőeljárás alá vont terhelt a magyar nyelvet nem ismeri – amennyiben a törvény kivételt nem tesz, illetve ezen jogáról a terhelt nem mondott le kifejezetten –, számára minden kézbesítendő hivatalos okiratot az általa az eljárásban használt nyelvre le kell fordítani. Értelmszerűen vannak olyan okiratok, melyek tartalmának megismerése és pontos értelmezése az eljárás nyelvét nem beszélő terhelt számára is elengedhetetlen az eljárási jogok gyakorlása, illetve a kötelezettségek teljesítése szempontjából. Három ilyen mindenképpen ki tudunk emelni: a gyanúsítottként történő kihallgatásról, valamint a gyanúsított részvételével zajlott egyéb nyomozati cselekményekről készült jegyzőkönyv, a vád (legyen az vádirat, vagy vádindítvány), valamint a bíróság ügydöntő határozata. Ezek közül az utóbbi két okirat esetében a jelenleg hatályos Be. 219. § (3) bekezdése, valamint a Be. 262. § (6) bekezdése egyértelműen kötelezővé teszi az adott terheltre vonatkozó rész általa is értett nyelvre történő lefordítását.

A jogalkotói logika e körben egyértelmű. A vád fordítása a bírósági eljárás tárgyának megismerése és a hatékony védekezés, míg az ügydöntő határozat fordítása a bíróság jogi álláspontjának megismerése, a jogorvoslati lehetőség pontos kimerítése, illetve a problémamentes végrehajthatóság szempontjából nélkülözhetetlen. Ezért sem érthető, hogy ezen alapvető jogokat korlátozó módon a jogalkotó a határozattal kapcsolatos bűncselekmények miatti büntetőeljárásokban a jelenleg hatályos törvény 542/K. §-ában miért zárja ki a fenti rendelkezések alkalmazását.^[16] Ugyan tolmács részt vesz a büntetőeljárásban, de azzal, hogy a vádirat, valamint az ügydöntő határozat nem kerül a terhelt számára lefordításra, a jogalkotó elzárja a terheltet egyrészt a tárgyalásra való hatékony felkészülés lehetősége elől, illetve utóbb a határozat terhelt általi értelmezését is lehetetlenné teszi.^[17]

[16] Lásd ebben a kérdésben: Bartko, 2015b, 573–574.

[17] Itt jegyezzük meg, hogy ismerve a migrációs hullám nemzetiségi összetételét, a költséghatékonyság szempontját nézve még érthető is lenne az említett kizáró rendelkezés, azonban mint láttuk, a határozattal kapcsolatos bűncselekmények elkövetője egyrészt bárki lehet – azaz olyan külföldi is, akinek az esetében a fordítás jelentősen nem növeli meg a bűnügyi költséget –, másrészt úgy érezzük, hogy az anyanyelv használatának joga mint alapvető emberi jog a költséghatékonyság oltárán nem áldozható fel.

Ezen a területen azonban a Konceptió jelentős előrelépést jelent, hiszen a 939. § a terhelt kezébe adja annak a jogát, hogy eldöntse, kívánja-e az érintett iratok lefordítását, vagy sem. A Konceptió tehát kiküszöböli a jelenleg hatályos eljárási törvényben tetten érhető anomáliát.

3. Az eljárás egyéb külön eljárásokkal kapcsolatos viszonya

Mínthogy a jogalkotói cél a határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti büntetőeljárások gyors és eredményes lefolytatása, érthető, hogy a jogalkotó az eljárás gyorsítását célzó egyéb külön eljárásokat speciálisan a határozással kapcsolatos deliktumok esetében is eltérő, az eljárási határidőket lerövidítő módon szabályozza. A szabályozás jelenlegi formája azonban nem koherens az iratok ügyésznek történő visszaküldésével kapcsolatos szabály tekintetében.

A bíróság elé állítás értelmét és külön eljárásként történő szabályozásának indokát éppen az adja, hogy lehetőséget teremt az eljárás gyors befejezésére, melyhez az eljáró hatóságoknak, elsősorban az ügyésznek szigorú határidőket kell betartania. Ez azonban nem érvényesül a határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti eljárásban, hiszen semmilyen érdemi jogkövetkezménye nincsen annak, ha az ügyész az 542/N. § (1) bekezdésében szabályozott 15 napos határidőt elmulasztja. A (3) bekezdésben foglalt rendelkezés alapján ugyanis megállapítható, hogy csak bizonyíték-hiányos esetben dönthet a bíróság az iratoknak az ügyésznek történő visszaküldéséről. Ha ezt nem tudja megtenni a bíróság a határidő be nem tartása miatt, akkor tulajdonképpen nem volt eljárásjogi értelme a bíróság elé állítási határidőt a jelenleg hatályos eljárási törvényben 15 napra lerövidíteni. Másrészt megfontolandó lenne jelen külön eljárási szabályok közé is beemelni az eltérő minősítés esetét mint olyat, amikor az eljáró bíróságnak lehetősége van az iratok visszaküldése iránt intézkedni. Ugyanis közel sem kizárt, hogy a vád tárgyává tett tényállás akár olyan bűncselekménynek is minősülhet, illetve abban további olyan a vádirati jogi minősítés tárgyává nem tett bűncselekmény is tetten érhető, amely nem sorolható be e fejezet tárgyi hatálya alá. Ezzel a jogalkotó egyértelműsíthetné, hogy bíróság elé állításnak kifejezetten csak a határozással kapcsolatos bűncselekmények miatt lehet helye. A Konceptió 941. §-a foglalkozik a bíróság elé állítás eltérő rendelkezéseivel határozással kapcsolatos bűncselekmények esetében. Mínthogy a Konceptió a bíróság elé állítás határidejét – tetten érés esetén – az általános szabályok szerint is lerövidítené 15 napra, érthető, hogy ehhez képest további rövidítést a határozással kapcsolatos bűncselekmények esetében nem szabályoz a Konceptió. Ugyanakkor az iratok bíróság általi visszaküldésének lehetőségét szabályozó esetek között a fentiekben már a jelenleg hatályos törvénnyel szemben is hiányolt rendelkezéseket szintén nem találhatjuk meg. Éppen ebből kifolyólag álláspontunk szerint a Konceptió 941. § (2) bekezdését az alábbi rendelkezésre kellene módosítani:

- „(2) A vád előterjesztése után a bíróság az iratokat az ügyésznek visszaküldi, ha
- a) a bűncselekményre a törvény tízévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést rendel,
 - b) a bizonyítási eszközök nem állnak rendelkezésre,
 - c) a bíróság elé állításig – tetten érés esetén – több, mint tizenöt nap – a terhelt beismerése esetén több, mint egy hónap – telt el, vagy
 - d) a bűncselekmény a 927. § szerinti bűncselekményektől eltérően is minősülhet.”

IV. ZÁRSZÓ

Tanulmányunkban célunk a határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti eljárási szabályok jelenleg tetten érhető kritikus pontjain keresztül az új eljárási törvény elsődleges normaszöveg-javaslatának (a tanulmányban lásd: Konceptió) értékelése volt. Természetesen az már a jogalkotón múlik, hogy az elmúlt időszakban enyhébb, azonban újra erősödni látszó migrációs nyomás mellett ezen felvetéseket megfontolja-e, s ha igen, még az új Be. megalkotását megelőzően törvény-módosítással, vagy immáron az új eljárási törvény rendszerében jeleníti-e meg azokat. Az új eljárásjogi kódex kodifikációja folyamatban van, az elsődleges normaszöveg-javaslat a hivatásrendek számára megküldésre került. Bízunk azonban benne, hogy az új büntetőeljárási törvényben – annak egyéb rendelkezésein túlmenően – a határozással kapcsolatos bűncselekmények miatti eljárási szabályok vonatkozásában is már egy egységes, átgondolt, anomáliáktól mentes, jogállami garanciális értékeken alapuló normarendszer kerül elfogadásra. Reméljük, hogy a jogirodalom adta „érintkezési felületet” kihasználva írásunk is hozzá tud majd járulni ahhoz, hogy a jelenleg hatályos törvényben tetten érhető anomáliák ne kerüljenek automatikusan „átültetésre” az új jogszabályba, illetve, hogy a Konceptió fentebb jelzett rendelkezései korrekcióra kerüljenek a későbbi szöveg-javaslatokban. Reméljük továbbá azt is, hogy tanulmányunk elindít egy folyamatot, amelyben elméleti és gyakorlati jogászok egyaránt megfogalmazzák azokat a kritikákat a Konceptióval összefüggésben, melyekre a kodifikációs folyamatban a jogalkotónak feltétlenül reagálnia kell majd.

IRODALOM

- Bartkó Róbert (2015a): Anomáliák a tanú kihallgatására vonatkozó büntető eljárásjogi rendelkezések rendszerében. *Jog, Állam, Politika*, 7. évf. 3. szám, 47-56.
- Bartko, Robert (2015b): The principle of fair trial with special reference to the temporal scope of the Hungarian Act of Criminal Procedure, Bratislava Legal Forum 2015. *Collection of Papers from the International Academic Conference Bratislava Legal Forum 2015*. (szerk: Daniela Cickánová, Ivana Hopcová, Vladislav Micátek), Comenius University, Bratislava.

- *Büntetőeljárás jog I.* (szerk. Bartkó Róbert – Kovács Gábor), UNIVERSITAS Győr Nonprofit Kft, Győr, 2015.
- *A Büntetőeljárás törvény Tervezete* (Koncepció)
- *Az Európa Tanács 1950. november 4-én Rómában kelt Egyezménye az Emberi Jogokról* (EJEE) http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HUN.pdf
- Elek Balázs (2015): Költség és időtartalékok a büntetőeljárásban. In: *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja.* Szerk.: Elek Balázs – Miskolczi Barna. Printart-Press Kft., 9–30.
- Farkas Ákos (2015): A büntetőeljárás hatékonyságának korlátai. In: *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja.* Szerk.: Elek Balázs – Miskolczi Barna. Printart-Press Kft., 74–77.
- Hautzinger Zoltán (2016): *Idegen a büntetőjogban.* Pécs, AndAnn Kft.
- Miskolczi Barna (2015): Az új büntetőeljárás kodifikációs irányelvei. In: *Úton a bírói meggyőződés felé. A készülő büntetőeljárás törvény kodifikációja.* Szerk.: Elek Balázs – Miskolczi Barna. Printart-Press Kft., 30–42.

Jogszabályok:

- 1998. évi XIX. tv. A büntetőeljárásról
- 2012. évi C. tv. A Büntető Törvénykönyvről
- 2013. évi CCXL. tv. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 2015. évi CXL. tv. Az egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról

•

Babérliget (Hamvas Béla után)